

Mänskliga faktorn som bidragande brandorsak 1879

Ur Handbok i eldsläcknings och brandförsäkringsväsendet C N Ahlström 1879
Avskrift från sidor 47-50 med viss modernisering och ordförklaringar

Brandförsäkring lika litet som ett välordnat eldsläckningsväsende är i stånd att ge fullständigt skydd mot eldsolyckor och deras följder; hur välgörande och nödvändigt än det ena är såväl som det andra. Vad återstår? Endast att söka, så mycket som möjligt är, förebygga detta olyckor!

Hur förödmjukande det än är, erkännas måste, att de flesta eldsolyckor som inträffat, varit av den art, att de kunnat förebyggas, om känslan av plikt varit starkare hos människorna än den är. Vi säga de flesta, icke alla, ty ehuru plikt-känslan ej medger några undantag, så är dock mänskligt förutseende inskränkt och mänsklig kraft ofta vanmäktig. Men under vanliga förhållanden, dvs. så länge vi omges av ting och företeelser varmed vi bort hinna bli förtrogna, ges det sant nog ytterst få tillfällen, då ej genom vaksamhet, förutseende försiktighet och lättförvärvad insikt eldsolyckor kunnat förekommas.

Utgående från denna sanning, vilken vore lätt att bevisa om någon betvivlade den, skola vi se, vilka medel vi besitta att förekomma eldsolyckor. Vi måste då först uppsöka orsakerna till desamma för att sedan se till, hur dessa skola undanröjas.

I en del fall är människorna själva den omedelbara orsaken till eldsolyckor, då de antingen uppsåtligen anlägga eld å egen eller andras egendom eller genom vårdslöshet eller bristande tillsyn vålla elds utbrott eller överhandtagande; i andra fall är de det mindre handgripligt, men ej mindre säkert, när de t.ex. genom vårdslöshet¹ eller genom vanvård av hus och eldstäder gör eldens kringgripande möjligt, i åter andra fall bliva de genom inskränkthet eller okunnighet om faran vållande till en olycka, stundom förena sig tanklöshet eller oförsiktighet med okunnigheten. I ett fåtal fall beror olyckan på omständigheter, för vilka människor antingen alldeles icke eller blott ofullkomligt kunna råd bot; dit hör åtskilliga naturföreteelser. Och slutligen har man i icke få fall att söka den egentliga grunden till en brand eller ännu oftare till utbredningen av en sådan i mera konstanta lokala förhållanden, vilka dock ytterst bero av människors eget avgörande, vi menar byggnaders beskaffenhet och läge.

De första villkoren för avlägsnandet av orsakerna till eldsolyckor, i den mån de bero på oss själva är;

1

Att var och en för egen räkning gör sig bekant med alla dessa orsaker och sedan använder sitt naturliga förstånd, sina förvärvade insikter och en allvarlig vaksamhet, en oavlåtlig uppmärksamhet på sig själv till att hindra dem att göra sig gällande. Envar har härvid i främsta rummet att ställa sig lagars och förordningars föreskrifter till efterrättelse, något, som tyvärr ej sällan underlåtes av det skäl, att man ej har reda på, att det eller det lagbudet ens existerar, vidare att lika samvetsgrant åtlyda de föreskrifter, som givas av dem, vilka för en ringa avgift åtagit sig att hålla en skadeslös i händelse av brand, dvs. försäkringsanstalterna, vilkas reglemente mestadels innehålla goda regler med ansvarsbestämmelser för deras överträdande; ytterligare att, om man är i annans tjänst eller eljest pliktig att honom lyda, ställa sig dennes påbud till efterrättelse, att för övrigt städse lyssna till andras råd och genom

¹ Ursprungligt ord var vangömma

att själv i vilken ställning man än må befinns sig, söka genom upplysningar eller råd inverka på andra.

2

Att personer i överordnad ställning – arbetsgivare, husbönder, förmän, familjefäder, lärare m.fl. – underrätta sina underordnade – arbetare, biträden, tjänare, lärlingar, barn, disciplar osv. – om allt, som innebär eldfara, tillhålla² dem, att iaktta all möjlig försiktighet till undvikande av sådan fara och öva tillsyn över deras uppförande härutinnan³. Vid verkstäder och inrättningar, större magasin, m.fl. ställen borde tryckta regler rörande umgänge med eld och lätt antändliga, explosiva eller för självantändning böjda⁴ ämnes behandling finnas anslagna och lämpligt straff fastställt för deras överträdande.

Det är en oavvislig plikt hos dem, som har någon grad av myndighet över andra, att begagna den förra att förmå dem till varsamhet med avseende på eldfara; denna plikt är så mycket mer trängande, som människor i allmänhet – i synnerhet yngre – är allt för böjda att försumma iakttagande av till och med de på en gång nödvändigaste och enklaste försiktighetsmått under sina dagliga sysselsättningar; detta förklarar att de flesta eldsolyckor härröra av grov vårdslöshet. Men det är ej blott lättsinnet eller sorglösheten, som skall bekämpas genom att vänja vederbörande att fullständigt efterleva, att aldrig vid något tillfälle uraktlåta⁵ de givna reglerna och försiktighetsmåten; även okunnigheten behöver ofta skingras; ty, såsom av det följande skall framgå, det gives brandorsaker, om vilka många ej har en aning (t.ex. självantändning); det gives omedelbara faror, som lura, där den okunnige aldrig väntat dem, och det finns följaktligen försiktighetsmått, vilka måste läras, innan de kunna iakttagas.

Något som husbönder ej blott ofta tillåta, utan till och med mot tjänarnas egen önskan stundom påyrka, är ett inpå natten fortsatt arbete. Sådant borde – där ej tvingande skäl förefinnes, i vilket fall husbonden, själv eller genom pålitlig ställföreträdare, skulle övervaka arbetet – icke äga rum, emedan det lätt har till följd, att den överansträngde och trötte ej ägnar tillräcklig uppmärksamhet åt det ljus eller annan eld, som vid arbetet begagnas, att han eller hon rent av faller i sömn under arbetet, varunder en gnista kan göra obotlig skada, eller ock vid arbetets slut glömmar att med elden vidtaga nödiga försiktighetsmått. Olyckor av sådan anledning är inte sällsynta!

3

Att särskild tillsyn ägnas åt barn, idioter⁶, vansinniga, febersjuka och med fallandesot⁷ behäftade samt druckna personer, ävensom åt katter, mindre hundar och andra sällskapsdjur m.fl. Att aldrig lämna barn eller mindre tillräkneliga personer ensamma i rum där eld brinner i eldstaden där glödande finns, där ljus eller lampa är tänd, synes vara en så klar och påtaglig plikt, att den ej borde behöva förhållas någon. Och likväl inträffar genom försumlighet härutinnan ett betydligt antal olyckor varje år, varvid än den utan vård lämnade olyckliga varelsen illa brännes eller ljuter döden, än därjämte antänder huset och vållar ytterligare olycka. Barns och idioters benägenhet att leka med elden är känd, ävensom den art av vansinne, vilken kallas mordbrandsmani. Det har inträffat, att sinnessvaga personer, vilka vårdats i hemmen, upprepade gånger försökt anlägga mordbrand och stundom även lyckats

² Uppmana, tillsäga

³ I detta avseende eller i denna sak

⁴ benägna

⁵ försumma

⁶ Den svåraste graden av intellektuell efterblivenhet med IQ under 35. En sådan person kan inte utföra de enklaste vardagssysslor tex äta eller klä på sig. Har också haft betydelsen okunnig, dum, sinnesslö. Enligt Bra Böckers lexikon.

⁷ Epilepsi

däri. Det gäller att av detta såväl som andra skäl aldrig släppa sådana olyckliga ur sikte. Med avseende ej mindre på dem än på barn och idioter ävensom råttor är det av vikt att icke låta tändstickor ligga framme, så att de äro för dem åtkomliga. Talrika eldsolyckor har sin grund i barns lek med tändstickor eller råttors gnagande därpå. Detta gäller framförallt fosforstickor, Att epileptiska och sådan sjuka, vilka är utsatta för anfall av yrsel, bör utgöra ständiga föremål för sin omgivnings vaksamhet, därför tala utom fruktan för eldfara även andra skäl. Individer, som är svårare att hindra från att förorsaka olyckor, är drinkare. Att en person överväldigad av ruset somnar från eld, slår omkull ljus eller lampa och därigenom förorsakar en brand, vars lågor han är oförmögen att själv kväva osv., sådant är vanligt nog; ofta får han själv svåra brännskador, stundom med livet plikta för sitt fylleri. Även om en person ej är överlastad, utan blott något ankommen av starka drycker, gör han sig dock vida lättare skyldig till vårdslöshet, t.ex. med tändstickor, med cigarr eller pipa, än om han vore nykter. Druckna personer bör därför, så vitt möjligt är, efterses och ej lämnas ensamma i ett hus. Om någon person tillhörande en familj hemkommer drucken på natten, bör alltid någon av familjen se till, att han kommer i säng och somnar, på det han ej må lämna sitt ljus brinnande eller på annat sätt vålla eldfara.

4

Att lagstiftande myndigheter, vartill vi i detta fall kunna räkna försäkringsanstalterna gent emot deras försäkringstagare – samt de, vilka – å det allmännas eller å försäkringsbolagens vägnar – har att vaka över efterlevnaden av dessas föreskrifter, göra allt vad på dem ankommer till ernående av största möjliga säkerhet.

Såväl allmän lag som särskilda dels för hela riket utgivna förordningar dels kommunala stadganden innehåll bestämmelser avseende minskande av eldfara; och vad brandstodsbolagen beträffar, har åtminstone de på ömsesidighetsprincipen grundade förtjänsten av att i sina reglementen hava intagit stundom ganska detaljerade föreskrifter i detta hänseende.

Dessa föreskrifter och bestämmelser innefatta dels ansvarsbestämmelser och vitesstadganden för vårdslöst handhavande av eld eller eldfarliga ämnen, för vanvård av byggnader och eldstäder mm samt för mordbrand, dels innehålla de positiva regler och påbud såväl i berörda hänseenden som i fråga om uppförande av byggnader och anläggande av städer.